УДК 336.02

Н.Я. Шкромида,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника»

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розглянуто необхідність і методичні особливості податкового планування задля оптимізації оподаткування діяльності підприємства. Процес податкового планування розглянуто з позицій обов'язкового елемента формування облікової політики господарюючого суб'єкта з врахуванням його галузевої приналежності та специфіки діяльності.

Ключові слова: податкове планування, облікова політика, оптимізація, етапи планування.

Вступ. Перманентність впливу кризових процесів в економіці та мінливість ринкового середовища змушують керівництво суб'єктів господарювання постійно аналізувати діяльність у ретроспективі та оцінювати можливі тенденції у майбутньому. За таких обставин виявляються недоліки і відхилення у процесі діяльності, встановлюються втрачені і потенційні можливості та, як наслідок, вдосконалюються підходи господарювання підприємства на відповідному ринку.

Визначено, одним з вагомих резервів підвищення ефективності ведення бізнесу є належна організація податкового планування та, відповідно, облікової політики на підприємстві. Чітко сформульовані норми в положенні про облікову політику у напрямку оптимізації оподаткування підприємства дозволяють зменшити його податкові зобов'язання, скоротити видатки та, у підсумку, покращити результативність діяльності за звітний період. За таких умов, можна стверджувати, що обраний напрям дослідження є актуальним та таким, що має практичне значення.

Постановка завдання. Питання податкового планування на підприємстві часто обговорюються як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Однак, існують думки теоретиків та практикуючих економістів, які суперечать одні

одним. Двозначність поглядів існує щодо оптимізації оподаткування і пояснюється масштабами вказаних заходів та, відповідно, мірою їх законності. Вважаємо, дослідження сутності податкового планування, характерних особливостей його проведення та утвердження їх в обліковій політиці підприємства зможуть підсилити необхідність і важливість процесу оптимізації оподаткування на підприємстві в сучасних умовах господарювання.

Результати. Необхідність впровадження і здійснення податкового планування на підприємстві, як правило, виникає за наступних умов:

– зміна норм та положень податкового законодавства;

– зниження ділової активності підприємства та рівня рентабельності його діяльності;

– зміна виду економічної діяльності підприємства внаслідок мінливості ситуації на відповідному ринку;

– зміна потенційних контрагентів та, відповідно, договірних відносин і розрахунків між ними та ін.

Аналізуючи податкове законодавство України та привабливість умов для ведення бізнесу, зазвичай, порівнюються показники податкового навантаження як на макро- так і на мікрорівнях. Зрозуміло, загальну характеристику відображає розрахунок рівня податкового навантаження, який визначається відношенням суми податкових надходжень до державного бюджету і доходів пенсійного фонду до величини валового внутрішнього продукту, взятих за звітний період (табл. 1).

Як бачимо, розрахований рівень податкового навантаження впродовж 2010-2014 років має хвилеподібну тенденцію з одночасно вираженою ознакою до зростання. Починаючи з 2013 року, спостерігається поступове зниження податкового навантаження, причиною якого є зменшення податкових надходжень до Зведеного бюджету держави. В свою чергу, зменшення останніх можливе за рахунок дійсно зменшення податного тягаря на реальний сектор економіки або за рахунок «тінізації» діяльності значної частки суб’єктів господарювання.

Таблиця 1

Показники податкового навантаження в Україні за 2010-2014 рр.

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
1. Податкові надходження до Зведеного бюджету України, млн. грн.	240615,2	314616,9	346054,0	339180,3	357084,2
2. Власні доходи Пенсійного фонду, млн. грн.	119342,7	197553,6	222631,8	250539,3	233917,5
3. ВВП, млн. грн.	1120585,2	1349178,1	1459096,4	1522657,3	1566728,2
4. Рівень податкового навантаження, %	32,1	38,0	39,0	38,7	37,7

Джерело: розраховано на основі [3, 4].

Досить інформативним є показник податкового навантаження, розрахованого на мікрорівні, тобто на прикладі фінансово-господарської діяльності конкретного підприємства. В спеціалізованій економічній літературі зустрічаються різні підходи щодо обчислення вказаного показника. Однак, найпоширенішими є співвідношення податкових платежів до суми виручки від реалізації за звітний період, до величини отриманого прибутку тощо.

Розрахунок податкового навантаження у динаміці на рівні підприємства показує величину податкових платежів у співвідношенні до обсягів його діяльності, ілюструє динаміку існуючих змін у часі та дозволяє виявити можливі резерви до їх зниження. Для досягнення вказаної мети потребується належна організація і здійснення податкового планування у процесі господарської діяльності підприємства.

Історично першим, який фундаментально дослідив оподаткування як систему, вважається відомий економіст А. Сміт. Так, у свій час вчений виділив основні принципи оподаткування, які є актуальними до сьогодні:

– принцип справедливості – кожен повинен підтримувати державні видатки у міру своєї платоспроможності;

– принцип оприлюднення – розміри, терміни та порядок справляння податків і платежів повинні бути відомими для платників заздалегідь;

– принцип економії – передбачає мінімум витрат, які необхідні для процесу оподаткування і наповнення державного бюджету.

В сучасних умовах вітчизняні науковці під податковим плануванням найчастіше розуміють складову частину фінансово-господарської діяльності, завданням якої є максимізація доходів шляхом мінімізації податків. Більш широким за розумінням є визначення податкового планування як інтеграційного процесу раціоналізації господарської діяльності з позиції відповідності діючому податковому законодавству та стратегії життєздатності суб'єктів господарювання [2]. У свою чергу, англомовний економічний онлайн-довідник пропонує визначення податкового планування, під яким слід розуміти «логічний аналіз фінансової ситуації чи план податкових перспектив задля досягнення фінансових цілей шляхом планування податкових виплат» [1].

В цілому, вважаємо, податкове планування на підприємстві передбачає сукупність правочинних і цілеспрямованих заходів платника податків, метою яких є максимальне використання податкових пільг та положень задля зменшення податкових зобов'язань і платежів.

Податкове планування повинно здійснюватися впродовж всіх життєвих циклів бізнесу та впроваджуватися вже на етапі заснування підприємства з урахуванням особливостей вибраної сфери діяльності та галузевої приналежності.

Принципами податкового планування прийнято вважати:

1) законність – передбачає, що податкове планування необхідно здійснювати в строгій відповідності з чинним законодавством;

2) альтернативність – зобов'язує процес підбору та розроблення схем оптимізації податкових платежів здійснювати на альтернативній основі, тобто за різними варіантами проведення господарської операції;

3) комплексність – полягає в тому, що податкові платежі необхідно планувати в комплексі, з урахуванням їх взаємозв'язку та взаємовпливу;

4) цілеспрямованість – у процесі планування слід дотримуватись поставленої цілі чи мети;

5) гнучкість – полягає в тому, що податкові плани необхідно складати таким чином, щоби згодом їх можна було відкоригувати під непередбачені зміни обставин;

6) оперативність – принцип, який дозволяє своєчасно та в оперативному порядку внести певні корективи, виходячи з передумов, що виникають;

7) безперервність – передбачає, що процес податкового планування має здійснюватися безперервно, при цьому раніше розроблені податкові плани слід постійно аналізувати і коригувати відповідно до змін законодавства;

8) ефективність – процес податкового планування не повинен бути задля самого процесу планування, а у підсумку його реалізації повинні приносити доцільність застосування і підвищувати ефективність господарювання підприємства в цілому.

Розглядаючи податкове планування на підприємстві як певну послідовність дій і заходів, спрямованих на оптимізацію податкових потоків та платежів, слід виділити наступні етапи податкового планування (рис. 1).

Початковим етапом здійснення податкового планування на підприємстві є дослідження сфери його діяльності, особливостей провадження бізнес-процесів та специфіки організаційно-правового функціонування основних його контрагентів. На основі вивчення вищезгаданого можна окреслити поле податкових прав, обов’язків та відповідальності. Тобто визначається перелік податків і зборів, під які підлягає фінансово-господарська діяльність підприємства, встановлюється альтернатива вірогідних баз оподаткування.

На наступному етапі податкового планування здійснюється розрахунок вірогідних баз оподаткування, проводиться порівняльний аналіз отриманих результатів обчислення та оцінюється вигідність можливих альтернатив. Для цього аналітичним способом будується матриця переваг та недоліків, що у підсумку дозволяє точно провести необхідну оцінку.

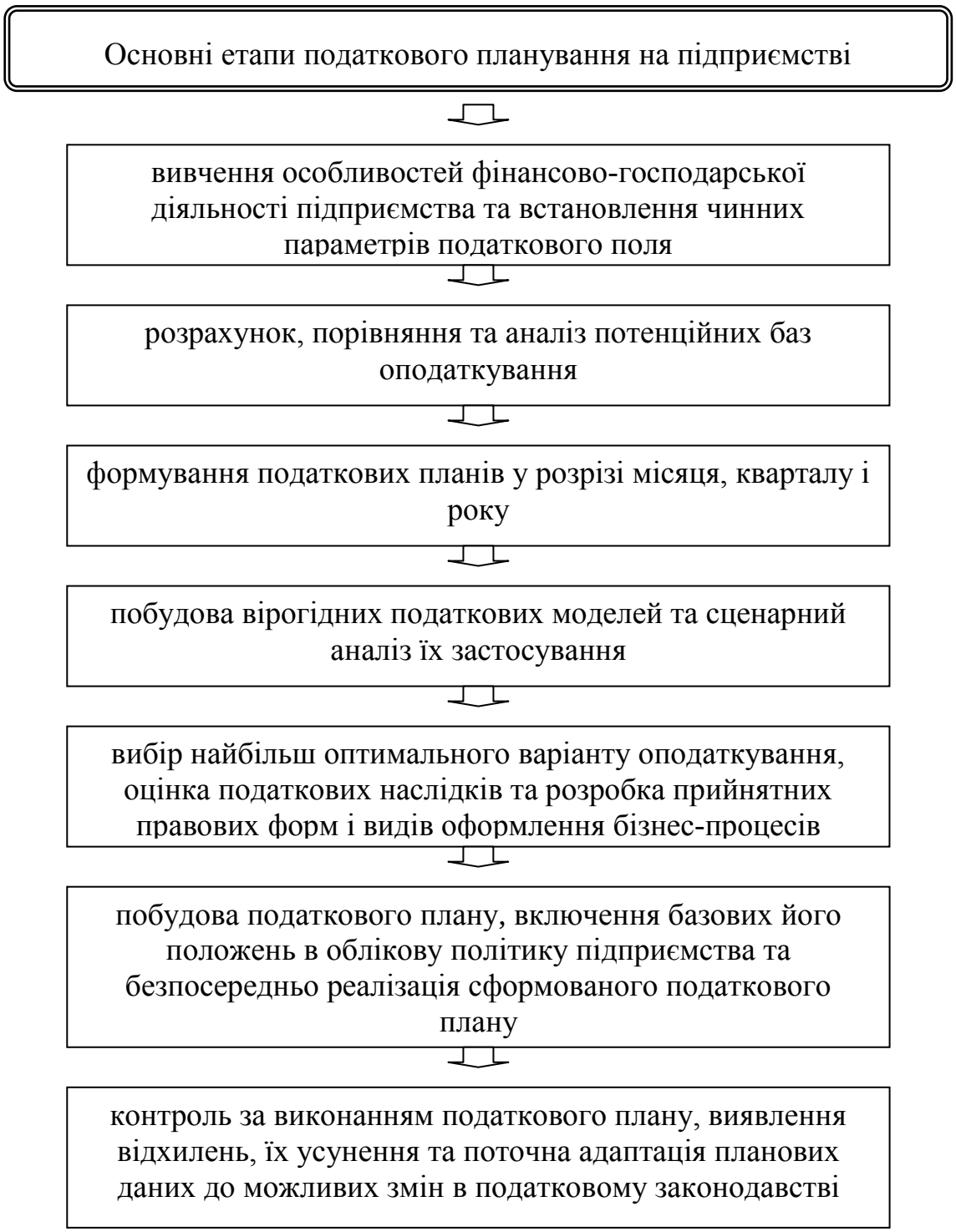

Рис. 1. Послідовність основних етапів податкового планування на підприємстві

Наступним етапом податкового планування є формування податкових планів у розрізі місяця, кварталу та року. Такий підхід дозволяє визначити величину необхідного бюджету для нарахування податкових зобов’язань і здійснення податкових платежів.

Наступним кроком планових розрахунків є побудова вірогідних податкових моделей з урахуванням здійснення господарських операцій, сезонності їх виконання, життєвого циклу бізнесу тощо. За допомогою такого підходу здійснюється імітація сценаріїв оподаткування підприємства та проводиться їх аналіз. На практиці з урахуванням мінливості вітчизняного податкового законодавства, як правило, розробляють три види сценаріїв:

– обережний – керівництво підприємства враховує всі норми податкового законодавства, наперед погоджує сумнівні пункти та не планує вступати у конфлікт з контролюючими органами;

– зважений – також ґрунтується на дотриманні норм податкового законодавства та у випадку неузгодженості підприємство готове вирішувати спірні питання у судовому порядку;

– ризиковий – керівництво підприємства готове вступити в конфлікт із органами контролю щодо оцінки правомірності ведення обліку в частині оподаткування незалежно від впевненості в успішному результаті вирішення конфліктної ситуації.

У підсумку вказаного етапу можна визначити найбільш прийнятну модель оподаткування і, цим самим, оцінити рівень фінансової спроможності суб’єкта господарювання щодо її реалізації.

Після аналізу сформованих податкових моделей здійснюється вибір найбільш оптимального варіанту оподаткування та, відповідним чином, розробляється прийнятна правова форма виконання бізнес-процесів. Внаслідок обчислення податкових наслідків підбирається юридично правильне оформлення господарських операцій та здійснення бізнес-процесів в цілому.

Таким чином, формується податковий план підприємства, реалізація якого можлива за умови включення його базових положень в облікову політику вказаного господарюючого суб’єкта. За таких умов зрозуміло, чітко прописана облікова політика на підприємстві є беззаперечним і вагомим інструментом для запобігання і виникнення спірних моментів з податковими контролюючими органами. Адже відомо, детально описана облікова політика визначає чіткі

правила ведення обліку у цілях оподаткування, що у підсумку складніше заперечити правомірність застосування обраного варіанту оподаткування.

Положення про облікову політику в частині оподаткування підприємства повинне включати дві основні позиції. Перша повинна відображати організаційно-технічні питання, які пов'язані з оподаткуванням. Сюди слід віднести:

– порядок організації обліку в частині нарахування і сплати податків;

– вибір системи регістрів податкового обліку та розробка документообігу;

– порядок, терміни та відповідальні особи за формування і подання податкової звітності;

– порядок розрахунків за податками і платежами перед бюджетом;

– систему внутрішнього контролю за порядком нарахування та сплати податкових платежів.

Друга позиція облікової політики підприємства повинна містити послідовність дій останнього в тих спірних питаннях оподаткування, щодо яких норми податкового законодавства або відсутні взагалі, або ж є невизначені, або ж мають неоднозначний характер.

Таким чином, в положенні про облікову політику підприємства прописуються всі необхідні норми і правила, які враховуються в обліковій практиці господарюючого суб'єкта, з метою запобігання появи податкових ризиків.

Заключним етапом податкового планування на підприємстві є здійснення контролю за його виконанням та виявлення можливих відхилень. У випадку виявлення останніх розробляються заходи по їх усуненню та запобіганню повторної появи у майбутньому. Окрім цього на вказаному етапі передбачається безперервна поточна адаптація планових даних до можливих змін в податковому законодавстві.

Висновки. Нестабільність податкової політики держави і присутність кризових явищ в економіці знижують ділову активність вітчизняних ринків та погіршують умови для ведення бізнесу. За таких умов виникає гостра потреба

впровадження у діловій практиці вітчизняних підприємств податкового менеджменту, основною метою якого є якісне податкове планування та оптимізація податкового навантаження на діяльність господарюючого суб'єкта.

Втілення таких завдань, зрозуміло, є можливим за умови правильної організації облікової політики на підприємства, а саме в частині оподаткування його діяльності. Визначено, правильно побудована облікова політика на підприємстві дозволяє впорядкувати облікові процедури щодо нарахування і сплати податків, а також максимально оптимізувати процес оподаткування діяльності, не порушуючи при цьому чинних норм податкового законодавства.

Література

1. Інтернет-ресурс Investopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investopedia.com/terms/t/tax-planning.asp

2. Мартиненко В. Л. Методика реалізації податкового планування на підприємствах промисловості / В. Л. Мартиненко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 1. – С. 69-75

3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/

5. Податковий кодекс України зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

N. Shkromyda

TAX PLANNING AS ELEMENT OF FORMING OF REGISTRATION POLITICS IS ON ENTERPRISE

In the article a necessity and methodical features of the tax planning are considered for the sake of optimization of taxation of activity of enterprise. The process of the tax planning is considered from positions of mandatory member of forming of registration politics of managing subject taking into account his branch belonging and specific of activity.